

Sociology of Education

Identifying the Dimensions and Components of the Curriculum Based on Entrepreneurship Education in Secondary School

Safoura Daneshi¹, Afsaneh Saber Garakani²*, Sharareh Habibi³

1. Phd Student, Department of Educational Sciences, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Curriculum Planning, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
3. Department of Educational Sciences, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

❖ **Corresponding Author Email:** afsaneh.saber@yahoo.com

Research Paper

Abstract

Receive: 2024/03/29
Accept: 2024/06/15
Published: 2024/09/17

Keywords:

Curriculum, Entrepreneurship Education, Secondary School

Article Cite:

Daneshi S, Saber Garakani A, Habibi SH. (2024). Identifying the Dimensions and Components of the Curriculum Based on Entrepreneurship Education in Secondary School, *Sociology of Education*. 10(2): 150-161.

Objective: Curriculum has an effective role in the success of educational systems and a curriculum based on entrepreneurship education can help in this field. Therefore, this study was conducted with the aim of identifying the dimensions and components of the curriculum based on entrepreneurship education in secondary school.

Method: This study in terms of purpose was applied and in terms of implementation method was qualitative. The present study population was experts and specialists familiar with the research field, which according to the principle of theoretical saturation number of 10 people of them were selected as a sample with using the purposeful sampling method. The research tool was a semi-structured interview with experts and specialists, which whose validity was confirmed calculated by the triangulation method and its reliability was calculated by the intra-subject agreement coefficient 83.33 percent and the agreement coefficient between two coders 72.22 percent. The data were analyzed by the coding method based on the grounded theory in MAXQDA software.

Results: The findings of this study indicated that the curriculum based on entrepreneurship education in secondary school had 36 concepts, 9 components and 6 dimensions; So that the causal factors were include one dimension of recognition of entrepreneurial opportunities with two components of connection with the labor market and entrepreneurial policies and goals, the central phenomenon were include one dimension of central processes of curriculum design with one component of curriculum design, the contextual factors were include one dimension of operational knowledge with two components of gaining experiences real in the form of practical activities and business management, the intervening factors were include one dimension of obstacles to entrepreneurship with one component of executive interventions of the entrepreneurship education curriculum, the strategies were include one dimension of learning activities with two components of starting a business and developing skills and the outcomes were include one dimension of occurrence of decision-making results with one component of success of entrepreneurship education curriculum. In the end, the coding pattern based on the grounded theory of dimensions and components of the curriculum based on entrepreneurship education in secondary school was designed.

Conclusion: Based on the dimensions and components of the curriculum based on entrepreneurship education in secondary school, specialists and planners can take an effective step to improve the curriculum design.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2024.2030733.1572><https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

صفورا دانشی^۱، افسانه صابر گرکانی^{۲*}، شراره حبیبی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۲. استادیار، گروه برنامه‌ریزی درسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

۳. گروه علوم تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

✉ ایمیل نویسنده مسئول: afsaneh.saber@yahoo.com

چکیده

مقاله تحقیقاتی

هدف: برنامه‌درسی نقش موثری در موفقیت نظام‌های آموزشی دارد و برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی می‌تواند در این زمینه کمک‌کننده باشد. بنابراین، این مطالعه با هدف شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه انجام شد.

روش: این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه مطالعه حاضر خبرگان و متخصصان آشنا به حیطه پژوهش بودند که طبق اصل اشباع نظری تعداد ۱۰ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و متخصصان بود که روایی آن با روش مثلث‌سازی تایید و پایایی آن با روش ضریب توافق درون موضوعی ۸۳/۳۳ درصد و ضریب توافق بین دو‌کدگذار ۷۲/۲۲ درصد محاسبه شد. داده‌ها با روش کدگذاری مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد در نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌های این مطالعه حاکی از آن بود که برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه دارای ۳۶ مفهوم، ۹ مولفه و ۶ بعد بود؛ به‌طوری که عوامل علی شامل یک بعد شناخت فرصت‌های کارآفرینانه با دو مولفه ارتباط با بازار کار و سیاست‌ها و اهداف کارآفرینی، پدیده محوری شامل یک بعد فرآیندهای محوری طراحی برنامه‌درسی با یک مولفه طراحی برنامه‌درسی، عوامل زمینه‌ای شامل یک بعد دانش عملیاتی با دو مولفه کسب تجربه‌های واقعی در قالب فعالیت‌های عملی و مدیریت کسب‌وکار، عوامل مداخله‌گر شامل یک بعد موانع پیش روی کارآفرینی با یک مولفه مداخله‌های اجرایی خطامشی برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی، راهبردها شامل یک بعد فعالیت‌های یادگیری با دو مولفه راه‌اندازی کسب‌وکار و توسعه مهارت‌ها و پیامدها شامل یک بعد رخداد نتایج تصمیم‌گیری با یک مولفه موفقیت برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی بود. در پایان، الگوی کدگذاری مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه طراحی شد.

نتیجه‌گیری: بر اساس ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه، متخصصان و برنامه‌ریزان می‌توانند گام موثری در جهت بهبود طراحی برنامه‌درسی بردارند.

۱۴۰۳/۰۱/۱۰

دریافت:

۱۴۰۳/۰۳/۲۶

پذیرش:

۱۴۰۳/۰۶/۲۷

انتشار:

واژگان کلیدی:

برنامه‌درسی، آموزش کارآفرینی، دوره متوسطه.

استناد مقاله:

دانشی ص، صابر گرکانی ا، حبیبی ش. (۱۴۰۳). ارائه مدل آموزش همراه با تولید مبتنی بر ایده‌یابی و پرورش خلاقیت در هنرستان‌های استان گلستان. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۰(۲): ۱۵۰-۱۶۰.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2024.2030733.1572>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

مقدمه

رشد یک کشور و وضعیت اقتصادی مردم آن به عوامل متعددی از جمله کارآفرینی بستگی دارد و این سازه به‌عنوان یک راهبرد مهم و موثر برای توسعه کشورها، ایجاد رفاه و اشتغال، شناخت فرصت‌های مناسب شغلی و افزایش تولید محسوب می‌شود (Xie, Luo, Zheng and Ma, 2022). کارآفرینی یک پدیده چندوجهی است و کارآفرین کسی می‌باشد که یک کسب‌وکار را برای سود و رشد ایجاد و مدیریت می‌نماید. البته کارآفرینی چیزی فراتر از ایجاد یک کسب‌وکار است و ایجاد ذهنیت کارآفرینی از طریق آموزش صحیح کارآفرینی زمان زیادی لازم دارد (Ghamkhari, 2020). کارآفرینی از عوامل موثر در ایجاد ارزش اقتصادی و ابزاری کارآمد و کاربردی برای کاهش تعداد بیکارها است و نقش موثری در فرآیند ایجاد سود از ترکیب‌های جدید و منحصربه‌فرد خدمات و محصولات دارد (Hardie, Highfield and Lee, 2020). کارآفرینی فرآیند ایجاد کالاها و خدماتی جدید و ارزشمند است که با صرف زمان و کوشش و پذیرش ریسک‌های توأم مالی، روانی و اجتماعی با دریافت پاداش‌های مالی و رضایت شخصی و استقلال عجین می‌باشد (Ratten and Usmanij, 2021). آموزش کارآفرینی فرآیندی هدف‌دار، آگاهانه و ساختاریافته است که طی آن افراد غیرکارآفرین که دارای توان بالقوه کارآفرینی هستند به‌صورتی خلاقانه تحت آموزش قرار می‌گیرند (Shah, Amjed and Jaboob, 2020). در واقع، این آموزش روشی برای انتقال دانش، نگرش و مهارت کارآفرینی است و آموزش کارآفرینی ارائه مجموعه‌ای از مواد آموزشی تدوین‌شده به افراد می‌باشد تا با وجود ریسک، فرصت‌هایی را که دیگران نادیده می‌گیرند، شناسایی نموده و با بینش و اعتمادبه‌نفس اقدام به فعالیت کارآفرینی کنند و کسب‌وکار خود را راه بیندارند (Mico and Cungu, 2023).

مفهوم آموزش کارآفرینی خیلی سریع‌گسترش یافت و دلیل این بود که متصدیان آن را عنصری مهم برای بازسازی و رشد اقتصادی جامعه معرفی کردند و بدین ترتیب آن را یکی از عوامل مهم خلق نوآوری و موثر در اقتصاد رقابتی توصیف کردند؛ به طوری که در بسیاری از کشورهای جهان درباره ساختار و برنامه‌ریزی دوره آموزش کارآفرینی بحث‌ها و چالش‌های زیادی صورت گرفت (Tiberius and Weyland, 2023). یکی از موارد قابل تأمل در آموزش کارآفرینی به دانش‌آموزان انتقال دانش میدانی از مفاهیم کسب‌وکار، اهمیت کارآفرینی و ایجاد کارگاه‌های آموزشی تخصصی برای ارزیابی علاقه‌مندی دانش‌آموزان به رشته‌های مختلف تحصیلی برای جهت‌گیری دقیق‌تر تحصیلی در آینده است. بنابراین، مفهوم کارآفرینی با توجه به ماهیت و ساختار نظام‌های آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد و با این نگرش، کارآفرینی در آموزش و پرورش به‌عنوان فرآیند منظم و مستمری در نظر گرفته می‌شود که از یک سو به شناسایی و بهره‌برداری موثر از همه منابع درونی و بیرونی نظام آموزشی منجر و از سوی دیگر باعث ایجاد فرصت‌های جدید یاددهی و یادگیری می‌شود (Wei, Liu and Sha, 2019). نظام آموزش و پرورش به‌عنوان رکن اصلی آموزش دانش‌آموزان می‌تواند با سیاست‌گذاری کلان در بخش آموزش کارآفرینی نقش موثری در ایجاد انگیزه دانش‌آموزان برای ایجاد شغل و بنگاه اقتصادی در آینده بعد از فراغت از تحصیل ایفا کند. این دانش‌آموزان با کسب مفاهیم اولیه کسب‌وکار در مدارس و شرکت در سمینارهای انتقال تجربه کارآفرینان موفق و جوان دارای نگرش کارآفرینی شده و جهت‌گیری تحصیلی خود را بر اساس آن برنامه‌ریزی خواهند کرد (Park and Ahn, 2016). اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی باعث سوق برنامه‌درسی کشورها به سمت کارآفرینی شده است و ارتقای آموزش کارآفرینی یکی از حوزه‌های سیاست‌های آموزشی در بسیاری از کشورها به شمار می‌رود (Bahmani, Arasti and Hosseini, 2020).

برنامه‌درسی یکی از راه‌های ایجاد کارآفرینی در مدارس است و برنامه‌درسی کارآفرینی شامل برنامه‌ریزی عملی و علمی مناسب جهت افزایش توانمندی‌های کارآفرینی بوده که در قالب محتوای درسی ارائه می‌شود و می‌تواند به‌صورت‌های تئوری و عملی و حتی سایر اشکال تدریس شود. این نوع برنامه‌درسی (برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی) بر این امر تمرکز دارد که دانش‌آموزان در دوران تحصیل بتوانند تا حدودی از قابلیت‌های کارآفرینی از جمله نگرش‌ها و مهارت‌های لازم نسبت به مشاغل را در آینده کسب نمایند (Aslani, Vala and Nazem, 2023). امروزه سازمان‌های آموزشی بیش از پیش پیچیده شدند و وظایف و نقش‌های متعددی را ایفا می‌کنند که این امر یکی از ویژگی‌های جوامع مدرن است. همزمان با نهادینه‌شدن نقش و اهمیت آموزش و پرورش در توسعه جوامع و بالندگی نسل نوجوان و جوان تلاش‌های بسیاری برای قانونمند کردن این فرآیند خطیر آغاز شد و آموزش و پرورش به انشعاب‌های زیادی تقسیم شد که در این میان برنامه‌درسی به‌عنوان قلب این نظام و ابزاری در جهت تحقق اهداف آموزش و پرورش بیش از پیش در جهت تحقق اهداف مورد توجه قرار گرفت (Tiberius, Weyland and Mahto, 2023). برنامه‌درسی و آموزش نقش کلیدی در شکل‌دهی به ارزش‌ها، باورها و شناخت‌های دانش‌آموزان دارند و از آنجایی که برنامه‌درسی منعکس‌کننده ارزش‌ها، نگرش‌ها و باورهای یک فرهنگ و نظام خاص است

(Mohseni, 2020). برنامه‌درسی باید مبتنی بر کنجکاوی (توانمندی پرسش و کشف چگونگی انجام کارها)، خلاقیت (توانمندی ایجاد ایده‌های نو، جدید و کاربردی)، انتقاد (توانمندی تجزیه و تحلیل و قضاوت منصفانه)، ارتباط (توانمندی بیان افکار و احساس به‌صورت روشن و واضح)، همکاری (توانمندی تعامل سازنده با دیگران) و شهروندی (توانمندی تعامل سازنده با جامعه) باشد تا بتواند زمینه را برای کارآفرینی هموار سازد (Iqbal, Asghar, Asghar, and Waqar, 2022). برنامه‌درسی یکی از ستون‌های اصلی آموزش است که نقشی بی‌مانند در عملکردهای آموزشی و تربیتی دارد و شامل همه تجربه‌های یادگیری دانش‌آموزان در درون و بیرون کلاس و مدرسه یا سیستم آموزشی می‌باشد (Huang, Bu, Liu, Xu, Xu and Zhao, 2022). برنامه‌درسی در نگاهی کلی شامل تجربه‌های آموزشی سازمان‌یافته، خلاق و ارزیابی‌کننده‌ای است که برای فراگیران تهیه و تدارک دیده شده و تحت نظارت موسسه آموزشی برای تحقق اهداف در جهت رشد و شکوفایی برای زندگی بهتر و مفیدتر در جامعه می‌باشد. هدف همه برنامه‌های درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی ترغیب فراگیران به شناخت و شروع شغل و توسعه دانش‌ها و شایستگی‌ها در حوزه عملکرد شغلی و حرفه‌ای است (Bavafa, Dehghani, Javadipour and Mohammad Kazemi, 2021).

پیشینه پژوهش

Tiberius and Weyland (2024) ضمن پژوهشی با عنوان "شناسایی عناصر تشکیل‌دهنده برنامه‌درسی کارآفرینی: مرور بر ادبیات نظام‌مند" به این نتیجه رسیدند که برای سازه مذکور در بخش اهداف ۲۶ مولفه، در بخش محتوا ۳۴ مولفه، در بخش روش تدریس ۱۱ مولفه و در بخش ارزشیابی ۷ مولفه شناسایی شد.

Aslani et al (2023) ضمن پژوهشی با عنوان "ارائه الگوی برنامه‌درسی مبتنی بر کارآفرینی در دوره متوسطه دوم (مطالعه موردی: مدارس متوسطه دوم استان البرز)" به این نتیجه رسیدند که برای آن ۵۶ مضمون فرعی در ۵ مضمون اصلی شامل دانش کارآفرینی، نگرش کارآفرینی، مهارت کارآفرینی و توانایی کارآفرینی شناسایی شد.

Tiberius et al (2023) ضمن پژوهشی با عنوان "بهترین آموزش کارآفرینی: تجزیه و تحلیل برنامه‌درسی از بالاترین رتبه برنامه‌های MBA کارآفرینی" به این نتیجه رسیدند که چهار بعد اصلی آن یعنی اهداف شامل مولفه‌های نگرش‌ها و شایستگی‌های کارآفرینی، رهبری کارآفرینانه، طرف‌فکر کارآفرینی، مهارت‌های کارآفرینی، ایجاد فرصت، شناسایی فرصت‌ها و تبدیل عدم‌اطمینان به فرصت، محتوای آموزشی شامل محتوای مبتنی بر تجربه، مدیریت و قانون، بررسی شکست کارآفرینی، مدیریت کارآفرینی و تفکر کارآفرینی، روش‌های آموزشی شامل آموزش‌های نوین همراه با طرح‌های تجاری و نمونه‌سازی به‌عنوان نمونه‌های کارآفرینی مکمل و روش‌های ارزشیابی شامل ارزشیابی روش‌های آ‌وزش مدیرتی و بازرگانی بودند.

Jeddi Gargari, Mohebzadegan and Azizi (2021) ضمن پژوهشی با عنوان "تدوین الگوی آموزش کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس دوره دوم متوسطه" به این نتیجه رسیدند که مقوله‌های ایجاد اهداف مطلوب آن شامل توجه به علاقه و استعداد دانش‌آموزان، حمایت دولتی از آموزش‌های کارآفرینی و ایجاد تسهیلات لازم در این زمینه، نگرش خانواده‌ها برای تشویق و ترغیب فرزندان برای تحصیلات مهارتی و فنی‌وحرفه‌ای، جذب هیأت‌علمی دانشگاه‌ها در هسته کارآفرینی نظام آموزش و پرورش، تعامل مراکز تولیدی، صنعتی و بخش خصوصی با مدارس جهت آموزش‌های کارآفرینی، تعیین شاخص‌ها و اولویت‌های آموزش کارآفرینی، ایجاد فضا و محیط مناسب برای آموزش‌های کارآفرینی، آشنایی دانش‌آموزان با مشکلات بازار کار شهر خود و سازمان‌های مهم کشور، تقویت روحیه خودباوری و اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان برای آموزش کارآفرینی، بومی‌سازی آموزش کارآفرینی، ارائه آموزش‌های کارآفرینی به گروه‌های هدف دانش‌آموزی و ارائه و جایگزینی الگوهای موفق آموزش‌های کارآفرینی کشورهای موفق در این زمینه، مقوله‌های ایجاد محتوای مناسب آن شامل تهیه و تدوین واحدهای درسی کارآفرینی در دانشگاه فرهنگیان، تهیه و تدوین برنامه‌درسی کارآفرینانه جهت برگزاری دوره‌های کارآموزی، تهیه و تدوین برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی متناسب با نیازهای جامعه، تهیه و تدوین آزادانه محتوای درسی در انتخاب رشته تحصیلی، توجه به نوآوری و خلاقیت در آموزش‌های کارآفرینی، جذابیت و قابلیت دسترسی آموزش‌های کارآفرینی، تطبیق آموزش‌های کارآفرینی با استانداردهای ملی و جهانی، احترام به مالکیت خصوصی و حریم شخصی افراد، اصلاح و تجدیدنظر مستمر محتوای آموزشی، دادن آزادی عمل در محتوای یادگیری و استقلال عمل به دانش‌آموزان، اصلاح روش‌ها و استفاده از آموزش‌های تیمی و گروهی، ایجاد مراکز رشد و شتاب‌دهی در مدارس و آشنایی دانش‌آموزان با کسب‌وکارهای جدید و اینترنتی، مقوله‌های روش‌های تدریس مناسب آن شامل استفاده از مدارس هوشمند و امکانات کمک‌آموزشی، تاکید بر حل مسئله در فرآیند تدریس، قرارگرفتن دانش‌آموزان در شرایط و محیط واقعی کسب‌وکار، برگزاری کارگاه‌هایی برای والدین دانش‌آموزان جهت نهادینه‌کردن باورهای کارآفرینی، استفاده از روش‌های

تدریس مناسب مانند شبیه‌سازی، بازی‌های گروهی و کارگاه‌های آموزشی، مصاحبه با کارآفرینان برتر و موفق، بازدیدهای علمی و اردوهای آموزشی، استفاده از نرم‌افزارهای کامپیوتری و فیلم‌های آموزشی، مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند تدریس، استفاده از آموزش خودآیده‌پردازی و استارت‌آپ‌ها، تهیه و تدوین برنامه هفتگی و سالانه آموزش کارآفرین‌محور و اهمیت به خلاقیت و افکار متفاوت و مخالف دانش‌آموزان و مقوله‌های روش‌های ارزشیابی مناسب آن شامل ارزشیابی بر اساس میزان شناسایی بازار کار و بازاریابی توسط دانش‌آموزان و اطلاع‌رسانی فرصت‌های کاری بیرون از مدرسه به دانش‌آموزان، ارزشیابی بر مبنای میزان ریسک‌پذیری دانش‌آموزان در کسب‌وکارها و اقدام عملی دانش‌آموزان به اختراع و ابتکار، ارزشیابی بر مبنای میزان عضویت در شرکت‌های دانش‌بنیان، ارزشیابی از طرح کسب‌وکار دانش‌آموزان، ارزشیابی بر مبنای میزان کیفیت نمایشگاه‌های کارآفرینی در مدارس، ارزشیابی از میزان تمایل به راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید، ارزشیابی از میزان کیفیت برگزاری مسابقه‌های مهارتی، ارزشیابی از کیفیت برگزاری بازارچه‌های خیریه در مدارس، ارزشیابی از کیفیت خودگردانی مدارس در جذب، استخدام، سیستم پاداش‌دهی و تصمیم‌گیری، نظارت و ارزشیابی مستمر از فعالیت‌های مدرسه و ارزشیابی از نحوه برگزاری مسابقه‌های هفتگی کسب‌وکار و استارت‌آپ‌ها در مدارس بودند.

Zangi, Mostaghimi, Shojai and Azma (2020) ضمن پژوهشی با عنوان "توسعه مدل نگرش کارآفرینانه در کارکنان سازمان‌های آموزش و پرورش کشور" به این نتیجه رسیدند که برای آن ۱۰۰ مفهوم در ۱۳ مقوله شامل مشتری‌مداری، مدیریت منابع، منابع مالی، عوامل اجتماعی، عوامل فناوری، سیاست‌گذاری دولت، معرفی کارآفرینی سازمانی، ویژگی‌های سازمانی بنگاه کارآفرین، ویژگی‌های کارکنان بنگاه کارآفرین، ویژگی‌های مدیران بنگاه کارآفرین، قابلیت‌های درون‌سازمانی، عملکرد سازمان و اشتغال شناسایی شد.

Omidi, Hashemi, Gholtash and Mashinchi (2020) ضمن پژوهشی با عنوان "الگوی برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی دوره متوسطه مبتنی بر نظریه برخاسته از داده‌ها" به این نتیجه رسیدند که این سازه ۸۲ مفهوم در ۲۰ مقوله مبانی فلسفی، مبانی جامعه‌شناختی، مبانی روانشناختی، ویژگی‌های محیطی، محتوای برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی، ارتباط با بازار کار از طریق اصول پودمانی، اهداف برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی، فرآیندهای یاددهی و یادگیری آموزش کارآفرینی، صلاحیت‌های حرفه‌ای مورد نیاز اشتغال، استفاده از فناوری اطلاعات، استانداردهای دوره‌های آموزش کارآفرینی، تعامل مستمر با مراکز علمی و پژوهشی، مشارکت مربیان در تولید برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی، روش‌های ارزشیابی، ویژگی‌های پذیرندگان، عوامل تسهیل‌کننده، موانع پیش رو، پیامدهای آموزشی، پیامدهای پرورشی و پیامدهای اقتصادی داشت.

Arabi, Hosseini and Azizi (2020) ضمن پژوهشی با عنوان "طراحی مدل آموزش کارآفرینی در نظام آموزش فنی‌و حرفه‌ای ایران" به این نتیجه رسیدند که عوامل علی شامل ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه مهارت‌آموختگان در خانواده، توانایی‌ها و شایستگی‌های کارآفرینانه مربیان آموزش فنی‌و حرفه‌ای و رویکردهای مدیریت نظام آموزش فنی‌و حرفه‌ای، عوامل زمینه‌ای شامل زیرساخت‌ها، حمایت‌های دولتی، ارتباط نظام آموزش فنی‌و حرفه‌ای با صنایع و حمایت اکوسیستم کارآفرینی از مهارت‌آموزان، عوامل مداخله‌گر شامل عوامل اقتصادی، نظام ارزشیابی در اعطای گواهینامه‌های فنی‌و حرفه‌ای و نگاه رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی به کارآفرینی در جامعه، پدیده محوری شامل پرورش مهارت‌آموزی کارآفرینانه، راهبردهای کنش و واکنش شامل تغییر جهت اهداف آموزشی آموزش کارآفرینی، تعریف و ارتقای سیستم برنامه‌های بهبود و توسعه کارکنان، استفاده از مشاوران در راستای هم‌افزایی با مربیان، سیاست‌گذاری دولتی جهت حمایت از مهارت‌آموزی فراگیران نظام فنی‌و حرفه‌ای، برقراری ارتباط موسسه‌های آموزش فنی‌و حرفه‌ای با شرکا و ذینفعان، یکپارچگی بین روش‌های تأمین مالی پایدار در نظام آموزش فنی‌و حرفه‌ای و ایجاد بستر عملی برای آموزش کارآفرینی به مهارت‌آموختگان و پیامدها در سطح فردی شامل ایجاد توانایی کارآفرینانه در مهارت‌آموختگان، مهارت شخصی کارآفرینی، مهارت مدیریت کارآفرینی و مهارت فنی کارآفرینی و در سطح کلان شامل پرورش سرمایه نسلی کارآفرین، کاهش مشکلات بیکاری در جامعه، افزایش امید در جامعه، کاهش مسئولیت‌های دولت، نهادینه‌شدن فرهنگ کار، کاهش بزهکاری و مسائل اجتماعی و افزایش تولید ثروت و توسعه پایدار بود.

Maghamdoust, Hatami, Talae and Shams (2019) ضمن پژوهشی با عنوان "طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه‌درسی رشته‌های کاردانش با رویکرد کارآفرینی" به این نتیجه رسیدند که برای آن ۳۴ مفهوم در شش مولفه خلاقیت، نوآوری، ریسک‌پذیری، پشتکار، کار گروهی و رهبری شناسایی شد.

Neneh (2019) ضمن پژوهشی با عنوان "از هوشیاری کارآفرینانه تا رفتار کارآفرینانه: نقش رقابت صفات و شخصیت فعال" به این نتیجه رسید که هوشیاری کارآفرینانه جزء حیاتی در رفتار کارآفرینانه است که نقش مهمی در شناسایی فرصت‌های کارآفرینی دارد و چهار عامل موثر در این زمینه شامل توفیق‌طلبی، اعتمادبه‌نفس، استقلال‌طلبی و خلاقیت هستند.

نظام آموزش و پرورش از جمله نظام‌های اجتماعی است که رشد و توسعه سایر نظام‌ها به کیفیت آن بستگی دارد و آموزش با پیشینه‌ای به قدمت بیش از هشت سده به‌عنوان نهادی کلیدی مورد توجه خاص ملت‌ها و دولت‌ها قرار گرفته است. بنابراین، باید توجه داشت که در نظر گرفتن مدرسه فقط به‌عنوان یک محیط آموزشی با مجموعه‌ای از قوانین خشک انضباطی و تربیتی نمی‌تواند در برانگیختن انگیزه کودکان به سوی علم و دانش موثر واقع شود و مدارس نقش مهمی در پرورش و شکوفایی استعدادها و دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف دارند (Hadidchi, Nateghi and Seifi, 2020). آموزش و پرورش یکی از عوامل مهم توسعه اقتصادی است که برای پویایی و بالندگی خود ناگزیر است تا مدرسه را به دنیای واقعی پیوند بزند و در کنار ارائه دانش‌های تخصصی در رشته‌های مختلف علمی به دانش‌آموزان کمک کند تا دانش‌ها و مهارت‌هایی را در زمینه کسب‌وکار و کارآفرینی یادبگیرد. به همین دلیل آموزش کارآفرینی به شکل‌های مختلف و در همه سطوح تحصیلی از جمله دوره متوسطه به‌طور گسترده در حال افزایش می‌باشد و بر همین اساس طراحی برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی امری لازم و ضروری می‌باشد. برنامه‌درسی نقش موثری در موفقیت نظام‌های آموزشی دارد و برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی می‌تواند در این زمینه کمک‌کننده باشد. بنابراین، این مطالعه با هدف شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش

دستیابی به اهداف علمی یا شناخت علمی میسر نخواهد شد، مگر با روش‌شناسی صحیح و به عبارت دیگر، تحقیق نه با موضوع، بلکه با روش صحیح اعتبار می‌یابد. این مطالعه از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی بود. جامعه مطالعه حاضر خبرگان و متخصصان آشنا به حیطه پژوهش شامل اساتید دانشگاه، مدیران و معلمان مدارس بودند که طبق اصل اشباع نظری تعداد ۱۰ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه‌های مصاحبه‌شونده پژوهش حاضر در جدول ۱ ارائه شد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه‌های مصاحبه‌شونده پژوهش حاضر

ردیف مصاحبه‌شونده	مدرک تحصیلی	سن	سابقه	سمت	جنسیت
نفر اول	دکتری تخصصی	۴۵-۴۱ سال	۱۰-۶ سال	استاد دانشگاه	مرد
نفر دوم	دکتری تخصصی	بالاتر از ۵۰ سال	بالاتر از ۱۰ سال	مدیر مدرسه	زن
نفر سوم	دکتری تخصصی	۵۰-۴۶ سال	بالاتر از ۱۰ سال	استاد دانشگاه	مرد
نفر چهارم	دکتری تخصصی	بالاتر از ۵۰ سال	بالاتر از ۱۰ سال	استاد دانشگاه	زن
نفر پنجم	دکتری تخصصی	بالاتر از ۵۰ سال	بالاتر از ۱۰ سال	مدیر مدرسه	مرد
نفر ششم	دکتری تخصصی	۴۵-۴۱ سال	۱۰-۶ سال	استاد دانشگاه	زن
نفر هفتم	دکتری تخصصی	۵۰-۴۶ سال	بالاتر از ۱۰ سال	معلم	زن
نفر هشتم	دکتری تخصصی	پایین‌تر از ۴۰ سال	۱۰-۶ سال	معلم	مرد
نفر نهم	دکتری تخصصی	۴۵-۴۱ سال	۱۰-۶ سال	معلم	زن
نفر دهم	دکتری تخصصی	بالاتر از ۵۰ سال	بالاتر از ۱۰ سال	مدیر مدرسه	مرد

در پژوهش کیفی، طبق اصل اشباع نظری نمونه‌گیری و پژوهش بر روی آنان تا زمانی ادامه می‌یابد که نمونه‌های جدید نتوانند یافته جدیدی به یافته‌های قبلی سایر نمونه‌ها (منظور نمونه‌های قبلی) بیفزایند. به عبارت دیگر، در نمونه‌گیری هیچ قاعده خاصی قبل از شروع مطالعه وجود ندارد، بلکه تصمیم‌گیری برای تعداد نمونه در خلال فرآیند پژوهش مشخص می‌شود و فرآیند نمونه‌گیری آن‌قدر ادامه می‌یابد تا اشباع داده‌ها حاصل گردد. یعنی زمانی که محقق یا محققان به این نتیجه برسند که داده‌های جدید تکرار داده‌های قبلی هستند و دیگر اطلاعات و یافته مفهومی جدیدی که نیاز به کد جدید یا گسترش کدها و طبقه‌ها وجود داشته باشد، به‌دست نمی‌آید. نمونه‌های این مطالعه با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند که در این روش نمونه‌گیری، نمونه‌ها با توجه

به ملاک‌هایی انتخاب می‌شوند. ملاک‌های مورد نظر در پژوهش حاضر شامل داشتن تحصیلات دکتری تخصصی در رشته برنامه‌درسی، سابقه کار بیش از پنج سال، داشتن اطلاعات کافی در زمینه عنوان پژوهش، رضایت آگاهانه و تمایل جهت شرکت در پژوهش و قبول ضبط مصاحبه‌ها بود. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و متخصصان بود. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته مصاحبه‌ای است که در آن سوال‌های مصاحبه از قبل طراحی و مشخص می‌شود و از همه مصاحبه‌شوندگان سوال‌های مشابهی پرسیده می‌شود، اما آنان آزاد هستند که پاسخ خود را به هر طریقی که می‌خواهند ارائه نمایند. فرآیند مصاحبه طوری طراحی شد که بعد از هر مصاحبه داده‌ها تحلیل شدند تا ضمن شناسایی عوامل مطرح‌شده توسط خبرگان و متخصصان این عوامل در مصاحبه‌های بعدی نیز پیگیری شود و فرآیند انتخاب نمونه و مصاحبه بر روی آنان تا زمانی ادامه یافت که مصاحبه‌شونده‌های جدید شاخص جدیدی را به شاخص‌های قبلی اضافه نکردند. روایی یافته‌ها با روش مثلث‌سازی تایید و پایایی آن با روش ضریب توافق درون موضوعی $83/33$ درصد و ضریب توافق بین دوکدگذار $72/22$ درصد محاسبه شد.

روند اجرای پژوهش به این شرح بود که ابتدا مبانی نظری مرتبط با برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی با تمرکز بر دوره آموزش عمومی مطالعه شد و بر اساس آنها سوال‌هایی جهت مصاحبه با خبرگان و متخصصان طراحی شد. در مرحله بعد اقدام به شناسایی خبرگان و متخصصان آشنا به حیطه پژوهش یعنی آشنا به برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی شد و آنان از نظر ملاک‌های ورود به مطالعه بررسی و با تعدادی از آنان که دارای ملاک‌های ورود به مطالعه بودند مصاحبه به عمل آمد. فرآیند نمونه‌گیری و مصاحبه با خبرگان و متخصصان تا زمانی ادامه یافت که پژوهش به اشباع رسید. برای نمونه‌ها اهمیت و ضرورت پژوهش تشریح و درباره رعایت نکات اخلاقی به آنان اطمینان داده شد. در حین مصاحبه علاوه بر یادداشت مطالب مهم و کلیدی، صدای مصاحبه‌ها جهت بررسی مجدد ضبط شد. پس از هر مصاحبه، مصاحبه‌های ضبط‌شده بررسی و با مطالب یادداشت‌شده تطبیق داده شدند. این فرآیند تا زمان رسیدن پژوهش به اشباع یعنی زمانی که نمونه‌های جدید نتوانستند هیچ کد و شاخصی به یافته‌های نمونه‌های قبلی بیفزایند ادامه یافت. لازم به ذکر است که پس از پایان هر مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان تقدیر و تشکر شد و با آنان درباره نحوه اطلاع‌رسانی از نتایج پژوهش هماهنگی لازم به عمل آمد. داده‌های این مطالعه با روش کدگذاری مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد در نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

در این مطالعه با ۱۰ نفر از خبرگان و متخصصان آشنا به حیطه پژوهش شامل اساتید دانشگاه، مدیران و معلمان مدارس مصاحبه به عمل آمد؛ به طوری که ۱۰۰ درصد دارای تحصیلات دکتری تخصصی، ۶۰ درصد دارای سابقه شغلی بالاتر از ۱۰ سال و ۴۰ درصد استاد دانشگاه بودند. کدگذاری عوامل علی برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۲ ارائه شد.

جدول ۲. کدگذاری عوامل علی برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
شناخت فرصت‌های کارآفرینانه	ارتباط با بازار کار	نیازسنجی آموزشی	۱-۴-۵-۶-۸
		توسعه دانش و مهارت فراگیران	۲-۳-۵-۶-۷
		تجزیه و تحلیل بازار	۱-۳-۵-۷-۹
سیاست‌ها و اهداف کارآفرینی	سیاست‌گذاری‌های نظام آموزشی	شرایط اجتماعی	۵-۶-۷-۸-۹
		شرایط اقتصادی	۱-۴-۵-۶-۸
		شرایط اجتماعی	۲-۴-۸-۸-۹

طبق جدول فوق، عوامل علی برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل شش مفهوم و یک بعد شناخت فرصت‌های کارآفرینانه با دو مولفه ارتباط با بازار کار و سیاست‌ها و اهداف کارآفرینی بود. کدگذاری پدیده محوری برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۳ ارائه شد.

جدول ۳. کدگذاری پدیده محوری برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
فرآیندهای محوری طراحی برنامه‌درسی	طراحی برنامه‌درسی	اهداف	۱-۳-۵-۷-۹
		روش‌های تدریس	۲-۴-۵-۶-۱۰
		محتوا	۲-۳-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰
		روش‌های ارزشیابی	۴-۵-۸-۹-۱۰
		فناوری آموزشی	۱-۲-۳-۴-۵

طبق جدول فوق، پدیده محوری برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل پنج مفهوم و یک بعد فرآیندهای محوری طراحی برنامه‌درسی با یک مولفه طراحی برنامه‌درسی بود. کدگذاری عوامل زمینه‌ای برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۴ ارائه شد.

جدول ۴. کدگذاری عوامل زمینه‌ای برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
دانش عملیاتی	کسب تجربه‌های واقعی در قالب فعالیت‌های عملی	مطالعه موردی	۴-۵-۷-۸-۹
		شبیه‌سازی	۱-۲-۳-۴-۵
		کارگاه آموزشی	۲-۴-۶-۸-۹
		کار گروهی	۴-۶-۷-۸-۹
		دوره‌های کارآموزی و کارورزی	۳-۵-۸-۹-۱۰
		خلاقیت	۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰
	مدیریت کسب‌وکار	نوآوری	۱-۲-۵-۷-۸-۹
		ریسک‌پذیری	۱-۳-۵-۷-۹
		رهبری	۶-۷-۸-۹-۱۰
		ایجاد انگیزه	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹

طبق جدول فوق، عوامل زمینه‌ای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل ده مفهوم و یک بعد دانش عملیاتی با دو مولفه کسب تجربه‌های واقعی در قالب فعالیت‌های عملی و مدیریت کسب‌وکار بود. کدگذاری عوامل مداخله‌گر برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۵ ارائه شد.

جدول ۵. کدگذاری عوامل مداخله‌گر برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
موانع پیش روی کارآفرینی	مداخله‌های اجرایی خطمشی برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی	پشتیبانی مدیران مدارس	۳-۶-۷-۸-۹
		ساختار سازمانی	۱-۲-۳-۴-۵
		مریبان آموزش‌دیده	۳-۵-۸-۹-۱۰
		عوامل عملیاتی	۲-۴-۵-۶-۱۰
		فرهنگ کارآفرینی	۳-۶-۷-۸-۹
		عوامل قانونی	۳-۵-۸-۹-۱۰

طبق جدول فوق، عوامل مداخله‌گر برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل شش مفهوم و یک بعد موانع پیش روی کارآفرینی با یک مولفه مداخله‌های اجرایی خطمشی برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی بود. کدگذاری راهبردها برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۶ ارائه شد.

جدول ۶. کدگذاری راهبردها برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
فعالیت‌های یادگیری	راه‌اندازی کسب‌وکار	سرمایه‌گذاری	۵-۷-۸-۹-۱۰
		راهبردهای کسب‌وکار خانگی	۲-۵-۷-۸-۹
توسعه مهارت‌ها		تعامل مستمر با مراکز علمی	۲-۳-۴-۵-۶
		ویژگی پذیرندگان	۱-۴-۵-۶-۸
		مشارکت مربیان، کارآفرینان و صاحبان مشاغل	۳-۶-۷-۸-۹

طبق جدول فوق، راهبردهای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل پنج مفهوم و یک بعد فعالیت‌های یادگیری با دو مولفه راه‌اندازی کسب‌وکار و توسعه مهارت‌ها بود. کدگذاری پیامدها برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در جدول ۷ ارائه شد.

جدول ۷. کدگذاری پیامدها برای شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بعد	مولفه	مفهوم	کد مصاحبه‌شونده
رخدادهای نتایج تصمیم‌گیری	موفقیت برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی	پیامدهای آموزشی	۶-۷-۸-۹-۱۰
		پیامدهای پرورشی	۳-۵-۷-۸-۱۰
		پیامدهای اقتصادی	۲-۶-۷-۹-۱۰
		عملکرد تحصیلی	۱-۷-۸-۹-۱۰

طبق جدول فوق، پیامدهای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه شامل چهار مفهوم و یک بعد رخدادهای نتایج تصمیم‌گیری با یک مولفه موفقیت برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی بود. الگوی کدگذاری مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه در شکل ۱ ارائه شد.

شکل ۱. الگوی کدگذاری مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه

بحث و نتیجه‌گیری

طراحی برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در نظام آموزش دوره متوسطه و ارتباط بین مولفه‌ها و نقش بازخوردی آن بر موفقیت برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی تاثیر زیادی دارد و در این پژوهش مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. در نتیجه، با توجه به اهمیت برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه و نقش آن در توسعه آموزش و پرورش، این مطالعه با هدف شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه انجام شد.

یافته‌های این مطالعه حاکی از آن بود که برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه دارای ۳۶ مفهوم، ۹ مولفه و ۶ بعد بود؛ به طوری که عوامل علی شامل یک بعد شناخت فرصت‌های کارآفرینانه با دو مولفه ارتباط با بازار کار و سیاست‌ها و اهداف کارآفرینی، پدیده محوری شامل یک بعد فرآیندهای محوری طراحی برنامه‌درسی با یک مولفه طراحی برنامه‌درسی، عوامل زمینه‌ای شامل یک بعد دانش عملیاتی با دو مولفه کسب تجربه‌های واقعی در قالب فعالیت‌های عملی و مدیریت کسب‌وکار، عوامل مداخله‌گر شامل یک بعد موانع پیش روی کارآفرینی با یک مولفه مداخله‌های اجرایی خط‌مشی برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی، راهبردها شامل یک بعد فعالیت‌های یادگیری با دو مولفه راه‌اندازی کسب‌وکار و توسعه مهارت‌ها و پیامدها شامل یک بعد رخدادهای نتایج تصمیم‌گیری با یک مولفه موفقیت برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی بود. این یافته‌ها از جهاتی با یافته‌های Tiberius and Weyland (2024)، Aslani et al (2023)، Tiberius et al (2023)، Jeddi Gargari et al (2021)، Zangi et al (2020)، Omid et al (2020)، Arabi et al (2020)، Maghamdoust et al (2019) و Neneh (2019) همسو بودند.

الگوی برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه حاصل پژوهش حاضر برخلاف الگوهای رایج عمدتاً غیربومی می‌تواند تا حدی انعکاس‌دهنده الگویی مناسب برای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی می‌باشد. آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه به دلیل مواجهه دانش‌آموزان این دوره با انتخاب مسیر حرفه‌ای آینده اهمیت زیادی دارد. چون که دانش‌آموزان یا قصد ورود به آموزش عالی را داشته و یا قصد ورود به بازار کار دارد که هر دو بر انتخاب شغلی و حرفه‌ای فرد تاثیر می‌گذارند. دانش‌آموزان برای درک مطلوبیت رویکرد کارآفرینی و امکان‌پذیری کاربرد این مهارت‌ها و توسعه یک نگرش مثبت نسبت به رفتار کارآفرینانه نیاز به آموزش کارآفرینی دارند. الگوی مطلوب و مناسب برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی شامل مطابقت اهداف آن در جهت رفع مشکلات آموزش و تربیت کارآفرینانه، آگاهی دانش‌آموزان و مربیان با تغییرها و تحول‌های نظام کارآفرینی، موفقیت برنامه‌درسی در رشد همه‌جانبه و آمادگی دانش‌آموزان، مطابقت برنامه درسی با هدف ارتقای حس راهبری دانش‌آموزان در حوزه کارآفرینی، توجه به علاقه‌های دانش‌آموزان جهت انتخاب اهداف برنامه‌درسی کارآفرینی و تغییر سرفصل دروس با توجه به تغییرها و تحول‌های علمی و نیازهای تعلیم‌وتربیت کارآفرینی می‌باشد. در نتیجه، لازمه الگوی مطلوب و مناسب برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی توجه به واحدهای مهارت‌ساز در مذاکره، رهبری، توسعه محصولات و خدمات، ارائه محصولات و خدمات جدید، تفکر خلاق و رویکرد باز به نوآوری‌های مبتنی بر فناوری آموزشی را شامل می‌شود.

عوامل علی موثر برای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی شناخت فرصت‌های کارآفرینانه بود که از طریق نیازسنجی آموزشی، توسعه دانش و مهارت فراگیران، تجزیه و تحلیل بازار، سیاست‌گذاری‌های نظام آموزشی، شرایط اجتماعی و شرایط اقتصادی بر برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی تاثیر می‌گذارد. پدیده محوری برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی فرآیندهای محوری طراحی برنامه‌درسی بود که در این زمینه باید به مفاهیمی مانند اهداف، روش‌های تدریس، محتوا، روش‌های ارزشیابی و فناوری آموزشی توجه ویژه‌ای داشت. عوامل زمینه‌ای همان دانش عملیاتی بود که از این طریق مطالعه موردی، شبیه‌سازی، کارگاه آموزشی، کار گروهی، دوره‌های کارآموزی و کارورزی، خلاقیت، نوآوری، ریسک‌پذیری، رهبری و ایجاد انگیزه محقق می‌شود. موانع پیش روی کارآفرینی به‌عنوان عوامل مداخله‌گر شناسایی شد که شامل مفاهیم پشتیبانی مدیران مدارس، ساختار سازمانی، مربیان آموزش‌دیده، عوامل عملیاتی، فرهنگ کارآفرینی و عوامل قانونی بود. راهبردهای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی شامل فعالیت‌های یادگیری بود که از طریق سرمایه‌گذاری، راهبردهای کسب‌وکار خانگی، تعامل مستمر با مراکز علمی، ویژگی پذیرندگان و مشارکت مربیان، کارآفرینان و صاحبان مشاغل بر پیامدها تاثیر می‌گذارند. پیامدهای برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی شامل پیامدهای متفاوت آموزشی، پرورشی، اقتصادی و عملکرد تحصیلی می‌باشد و در صورتی محقق می‌شوند که سایر ابعاد مورد توجه قرار گیرند.

بدیهی است که رفع محدودیت‌های هر پژوهش زیربنای پژوهشی بعدی قرار می‌گیرد و این امر موجب شکوفایی علم می‌شود و پژوهش حاضر نیز از این محدودیت‌ها مستثنی نیست. یکی از محدودیت‌های مهم این مطالعه شامل محدودنمودن جامعه پژوهش به اساتید، مدیران و معلمان و حجم نمونه اندک

برای انجام مصاحبه با آنان بودند. هر ایزاری دارای محدودیت‌هایی است که و مصاحبه نیز محدودیت‌های خاص خود مثل دشواری اجرای آن را دارد. آخرین محدودیت قابل ذکر همکاری پایین برخی نمونه‌های پژوهش حاضر به دلیل عدم فرهنگ و باور به ثمربخشی تحقیق و پژوهش بود. با توجه به محدودیت‌ها انجام پژوهش‌های بیشتر درباره برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی و طراحی آن مبتنی بر نیازسنجی بازار کار پیشنهاد می‌شود. همچنین، پیشنهاد می‌شود که این پژوهش از نظر سایر خبرگان و متخصصان مانند مدیران ستادی آموزش و پرورش اجرا و نتایج آن با نتایج این مطالعه مورد مقایسه قرار گیرد. بر اساس ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی مبتنی بر آموزش کارآفرینی در دوره متوسطه، متخصصان و برنامه‌ریزان می‌توانند گام موثری در جهت بهبود طراحی برنامه‌درسی بردارند. برای این منظور می‌توان به دانش‌آموزان تهیه و تدوین یک طرح کسب‌وکار و اجرا و پیاده‌سازی گام به گام آن را آموزش داد و از آنان یک نمونه کار خواست. دانش‌آموزان دوره متوسطه با مهارت‌های تجزیه و تحلیل بازار برای تشخیص فرصت‌های کارآفرینی آشنا شوند و علوم کارآفرینی را در محیط‌های اجتماعی یادگیرند. دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی متفاوت درباره جنبه‌های متفاوت کارآفرینی برای دانش‌آموزان دوره متوسطه و دبیران و مدیران مدارس آنان برگزار نمایند.

موازین اخلاقی

در این مطالعه، ملاحظات اخلاقی شامل استفاده از کد به جای اسامی مصاحبه‌شوندگان، توضیح اهداف و مراحل انجام مطالعه، محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات شخصی مصاحبه‌شوندگان، در اختیار گذاشتن نتایج پژوهش برای شرکت‌کنندگان در صورت درخواست آنها، داوطلبانه و آزادی نمونه‌ها جهت شرکت در پژوهش، کسب اجازه و هماهنگی برای ضبط مصاحبه‌ها، عدم دستکاری داده‌ها و رعایت امانت در استفاده از منابع رعایت شد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از اساتید، مدیران و معلمان به دلیل شرکت‌کننده در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته پژوهش حاضر و قبول ضبط مصاحبه‌ها با هدف بررسی مجدد مطالب و جلوگیری از هدررفتن برخی اطلاعات به صورت سهوی تشکر می‌شود.

مشارکت نویسندگان

در این مطالعه، نویسندگان با هم مشارکت کامل داشتند و کل فرآیند پژوهش به صورت تعاملی و مشورتی صورت پذیرفت.

تعارض منافع

در پژوهش حاضر هیچ نوع تعارض منافی وجود نداشت.

References

- Arabi S, Hosseini SR, Azizi M. (2022). An entrepreneurship education model in the Iranian technical and vocational education system. *Journal of Curriculum Studies*, 17(66): 113-138. (In Persian)
- Aslani E, Vala R, Nazem F. (2023). Provide a model of entrepreneurship-based curriculum in secondary school (Case study: Secondary schools in Alborz province). *Iranian Journal of Educational Society*, 9(2): 1-12. (In Persian) doi: 10.22034/ijes.2022.548588.1267
- Bahmani N, Arasti Z, Hosseini SR. (2020). Comparative study of elementary school entrepreneurship training in selected countries and providing a model for Iran. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 7(4): 630-645. (In Persian) doi: 10.32598/JMSP.7.4.6
- Bavafa D, Dehghani M, Javadipour M, Mohammad Kazemi R. (2021). Synthesis of an entrepreneurship curriculum model in the field of educational sciences based on Akker's spider web. *Quarterly Journal of New Thought on Education*, 17(3): 231-251. (In Persian) doi: 10.22051/jontoe.2020.31758.3069
- Jeddi Gargari J, Mohebzadegan Y, Azizi M. (2021). Developing a model for entrepreneurship education for high school students. *Journal of School Administration*, 9(1): 231-261. (In Persian)

- Ghamkhari SM. (2020). The effect of student's attitudes toward entrepreneurship education with respect to the moderating role of gender and family background. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 3(3): 9-18. doi: 10.52547/ijes.3.3.9
- Hadidchi Z, Nateghi F, Seifi M. (2020). Assessment of the current status of mental health education in the secondary school curriculum. *Iranian Journal of Educational Society*, 6(1): 121-131. (In Persian) doi: 10.22034/ijes.2021.242019
- Hardie B, Highfield C, Lee K. (2020). Entrepreneurship education today for students' unknown futures. *Journal of Pedagogical Research*, 4(3): 401-417. doi: 10.33902/JPR.2020063022
- Huang Y, Bu Y, Liu L, Xu D, Xu Z, Zhao G. (2022). Relationship between entrepreneurship education curriculum and agricultural students' satisfaction in China. *Frontiers in Psychology*, 13(884565): 1-13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.884565
- Iqbal J, Asghar MZ, Asghar A, Waqar Y (2022). Impact of entrepreneurial curriculum on entrepreneurial competencies among students: The mediating role of the campus learning environment in higher education. *Frontiers in Psychology*, 13(950440) 1-17. doi: 10.3389/fpsyg.2022.950440
- Maghamdoust A, Hatami J, Talae E, Shams Gh. (2019). Designing and validating an optimal pattern for vocational curriculum with an entrepreneurial approach. *Journal of Curriculum Studies*, 14(54): 117-152. (In Persian)
- Mico H, Cungu J. (2023). Entrepreneurship education, a challenging learning process towards entrepreneurial competence in education. *Administrative Sciences*, 13(22): 1-21. doi: 10.3390/admsci13010022
- Mohseni H S. An analysis of the internationalization of Iran's higher education curriculum; Requirements & obstacles. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 3(2): 135-144. doi: 10.52547/ijes.3.2.135
- Neneh BN. (2019). From entrepreneurial alertness to entrepreneurial behavior: The role of trait competitiveness and proactive personality. *Personality and Individual Differences*. 138: 273-279. doi: 10.1016/j.paid.2018.10.020
- Omidi J, Hashemi SA, Gholtash A, Mashinchi A. (2020). Designing an entrepreneurship curriculum pattern for high school based on grounded theory. *Journal of Theory & Practice in Curriculum*, 7(14): 5-34. (In Persian)
- Park JH, Ahn TU. (2016). A study on the influence of young entrepreneurs' entrepreneurship and entrepreneurial preparation upon the entrepreneurial performance: Centered on mediated effect of entrepreneurial infra system using. *Asia-Pacific Journal of Business Venturing and Entrepreneurship*, 11(1): 39-47. doi: 10.16972/APJBVE.11.1.201602.39
- Ratten V, Usmanij P. (2021). Entrepreneurship education: Time for a change in research direction? *The International Journal of Management Education*, 19(1): 100367. doi: 10.1016/j.ijme.2020.100367
- Shah IA, Amjed S, Jabooob S. (2020). The moderating role of entrepreneurship education in shaping entrepreneurial intentions. *Economic Structures*, 9(19): 1-15. doi: 10.1186/s40008-020-00195-4
- Tiberius V, Weyland M. (2024). Identifying constituent elements of entrepreneurship curricula: A systematic literature review. *Administrative Sciences*, 14(1): 1-18. doi: 10.3390/admsci14010001
- Tiberius V, Weyland M. (2023). Entrepreneurship education or entrepreneurship education? A bibliometric analysis. *Journal of Further and Higher Education*, 47(1): 134-149. doi: 10.1080/0309877X.2022.2100692
- Tiberius V, Weyland M, Mahto RV. (2023). Best of entrepreneurship education? A curriculum analysis of the highest-ranking entrepreneurship MBA programs. *The International Journal of Management Education*, 21(1): 100753. doi: 10.1016/j.ijme.2022.100753
- Wei X, Liu X, Sha J. (2019). How does the entrepreneurship education influence the students' innovation? Testing on the multiple mediation model. *Frontiers in Psychology*, 10(1557): 1-10. doi: 10.3389/fpsyg.2019.01557
- Xie S, Luo J, Zheng Y, Ma C. (2022). Entrepreneurship education of college students and entrepreneurial psychology of new entrepreneurs under causal attribution theory. *Frontiers in Psychology*, 13(943779): 1-13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.943779
- Zangi N, Mostaghimi MR, Shojai S, Azma F. (2020). Development of an entrepreneurial attitude model in the employees of education organizations in the country. *Iranian Journal of Educational Society*, 6(1): 256-277. (In Persian) doi: 10.22034/ijes.2020.254101